

Prof. Dr. CEM EROĞUL

Sayın Dinleyenler,

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin 50. Kuruluş Yıldönümü dolayısıyla yapılan bu toplantıya beni çağıran Birlik yöneticilerine teşekkür eder, hepimizi saygıyla selamlarım.

Bana verilen görev, Birlik'in kurulduğu yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal ortamı gözlerinizin önüne sermek. Bu görevi yerine getirebilmek için, size önce, II. Dünya Savaşı'nın sonunda kurulan dünyayı ve bunun içinde Türkiye'nin özel konumunu kısaca anımsatacağım. Bu girişten sonra, Birlik'in kurulduğu yıllarda Türkiye'nin siyasal durumunu ve topluma egemen olan düşüngüsel (ideolojik)¹ ortamı, kaba çizgileriyle özetlemeye çalışacağım. Ayrıca, bu çerçevede, kuruluş günlerindeki kimi ilginç olaylara değineceğim. Son olarak da, o günlerden bu günlere, ülkemizin temel özelliklerini biçimlendiren uzun erimli birtakım süreçlere dikkatinizi çekeceğim. Bunları yaparken, hem sözü fazla uzatmamaya, hem de öteki konuşmacıların konularına girmemeye özen göstereceğim.

1980'li yılların sonuna dek dünyayı biçimlendiren bloklar siyaseti, daha II. Dünya Savaşı bitmeden dünyaya damgasını vurmuştu. Avrupa baştan sona yıkılmış, bu yıkıntıyı iki büyük dev, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği, kendi aralarında nüfuz bölgelerine bölmüşlerdi. Kısa zamanda, bu çatışmalı paylaşım bütün dünyayı sardı. 1949'da Çin Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte, Soğuk Savaş uluslararası ilişkilerin en önemli belirleyicisi durumuna geldi. Avrupa devletlerinin uğradığı büyük yıkım, sömürge imparatorluklarının dağılmasını kaçınılmaz kılmıştı. Yeni bağımsız olmuş devletler, Soğuk Savaş ortamında yansızlıklarını korumada büyük güçlüklerle karşı karşıya kaldılar. Sovyetler Birliği ile Çin, Üçüncü Dünya'nın oluşumunu desteklerken, ABD, kendi dışişleri bakanı John Foster Dulles'in sözüyle, yansızlığı "ahlaksızlık" olarak niteliyordu.²

Türkiye'nin egemen sınıfları ile yöneticileri, bu manzara karşısında büyük bir ürküye kapıldılar. Mart 1945'te, Sovyetler Birliği'nin 1925 antlaşmasını uzatmayacağını bildirmesi ve örtülü bir biçimde de olsa, kendi lehinde sınır değişiklikleri istemesi, bu ürküyü iyice artırdı. Bu ortamda, Türkiye'nin egemenleri, Atatürk'ün Türkiye özekli (merkezli) barışçı siyasetini bir yana bırakarak, Soğuk Savaş'ta ABD'nin yanında cephe tutmaya karar verdiler. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de görülen gelişmelerin en önemli nedeni işte bu temel kararda aranmalıdır.

Türkiye'nin bütün egemen güçleri bu kararda birleştiler. Bu temel çerçeveyi artık tartışılmaz bir veri olarak kabul etmede, Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasında bir ayrım yoktur. İkisi de Amerikancı, ikisi de emperyalizm uyducusudur. Olsa olsa aralarında derece ayrımı vardır. Özde ise eşitler. Truman doktrini ile Marshall yardımı, CHP zamanındadır. Kore'ye asker gönderen ve bu kan bedeli karşısında Türkiye'yi NATO'ya kabul ettiren ise DP'dir. Solun ezilmesinde de el eledirler. Temel yeğlemlerde (tercihlerde), ikiz kardeşitirler. CHP, Aralık 1945'te, demokratik basını kaba kuvvetle,

¹ "İdeoloji"ye Türkçe anlamdaş olarak, rahmetli Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu'nun önerdiği şu "düşüngü" sözcüğüne özellikle dikkatinizi çekmek isterim. Sevilen ve uğrunda dövüşülen bir düşünce olarak, hem sevgiyi, hem de *süngüyü* çağrıştıran bu sözcük, bence ideoloji için son derece uygun bir karşılık.

² Cem EROĞUL (2003), *Demokrat Parti, Tarihi ve İdeolojisi* (4. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları: 212.)

Aralık 1946'da da solcu örgütlenmeleri sıkıyönetim gücüyle ezmiştir. CHP, DP'ye özenen yeni rengini, Kasım 1947'de toplanan kurultayında apaçık bir biçimde ortaya koymuştur. Demokrasinin, sol kanadı olmayan biçimsel bir demokrasi olarak kurulması, her iki partinin ortak izlencesidir. Ancak yine de, DP bu işlere daha çok yakışmıştır. Bunun da nedeni, DP'nin sınıfsal yapısı ile siyasete getirdiği yeni savaşım yöntemidir.

II. Dünya Savaşı, halk için bir karabasan, fırsatçı burjuvazi için bir altın dönem olmuştur. Fiyatların inanılması güç oranlarda artması, yığınları açlık sınırına getirmiştir. Buna ek olarak, tüm toplum, ceberrut bir devletin soluk aldırılmaz, boğucu yönetiminin kısılcına alınmıştır. Köylü jandarma baskısı altında inim inim inlemektedir. Ürünü yok pahasına elinden alınmakta, yollarda, öğretmen evi yapımında zorla çalıştırılmaktadır. Var olan küçük işçi sınıfının durumu daha da kötüdür. Ocak 1940'ta kabul edilen Milli Korunma Kanunu, madenlerde ve sanayide zorla çalıştırma olanağını getirmiş, gerektiğinde işgününün üç saate dek uzatılabileceğini öngörmüştür. Şubat 1941'de, 16 yaşından büyük erkek çocukların madenlerde, 12 yaşından yukarı kız ve erkek çocukların ise dokuma sanayiinin gece ve gündüz postalarında çalıştırılmalarına ve fazla mesai yapmalarına karar verilmiştir. Üstelik, bu dönemde işçilerin gerçek ücretlerindeki düşüş, ortalama kişi başına gelirdeki düşüşten daha büyük olmuştur.³ Buna karşılık, genel kıtlık, büyük toprak sahiplerine, büyük tüccara ve karaborsacıya, inanılmaz varsıllaşma olanakları getirmiştir. Savaş varsılı, o günlerin karikatürlerinin en iğrenç tipidir. Savaş içinde çıkarılan Varlık Vergisi, esas olarak azınlıklara dokunmuş, Toprak Mahsulleri Vergisi ise, o koşullarda çok gerekli olan bir yeniden paylaşımı gerçekleştirememiştir. Ne var ki, bu kadarı bile, hızla palazlanan büyük toprak sahiplerini ve türedi kent burjuvazisini korkutmaya yetmiştir. Savaş biter bitmez, Toprak Kanunu'nun çıkarılması ve ormanların devletleştirilmesi daha da büyük bir rahatsızlık kaynağı olmuştur.

Demokrat Parti, işte bu koşulların ürünüdür. Temel ereği devlet eliyle burjuva yaratmak olsa da, CHP'nin zaman zaman böyle tatsız çıkışlar yapabilmesi, palazlanan toprak sahiplerini ve ticaret burjuvazisini, kendi partilerini kurarak siyasal erke artık doğrudan doğruya yerleşmeye itmiştir. Bunun da aracı, halkın dayanılmaz boyutlara erişmiş olan sıkıntısını oya dönüştürmek olmuştur. Ne var ki, sınıf bilinci engellenerek de olsa, yığınlar bir kez alanlara alıştırıldı mı, halk kendi geçim derdi ile verdiği oyun bağlantısını kurmaya başladı mı; böyle sesini yükseltmeye alışmış bir halkı uzun süre için yeniden susturmak ya da oy hakkını elinden almak artık olanaksızlaşır. İşte bu nedenle, Demokrat Parti ister istemez ilerici bir rol da oynamıştır. Demokrat Parti, sınıfsal öz ve temel siyaset bakımından gerici, buna karşılık "kitlelerin isyanı" diye nitelenen siyasal savaşım yöntemi açısından ilerici bir harekettir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de yaşanan gelişmeleri, Demokrat Parti'nin bu çelişkili özelliğini göz önünde bulundurmadan değerlendirme olanağı yoktur.

Şimdi, Birlik'in kurulduğu 1954 yılına dek, DP'nin güttüğü siyaseti ve ülkede egemen kılınan düşüngüsel ortamı özetlemeye çalışacağım. Başka bir konuşmanın konusu olduğu için, geçimsel (iktisadi)⁴ konulara girmeyeceğim; yalnızca bunların sınıfsal sonuçlarına ve yarattıkları birtakım yapısal sorunlara değineceğim. Siyasal gelişmelerde, esas olarak iç ve dış siyaset üzerinde duracağım.

³ Milli Korunma Kanunu'na ilişkin bu veriler için Ahmet MAKAL (2004), "65. Yılında Milli Korunma Kanunu, Çalışma İlişkileri ve İş Mükellefiyeti Üzerine Bir İnceleme" (A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Tartışma Metinleri, No. 76: 5, 6, 3.)

⁴ "Geçimsel" de "iktisadi" için çok güzel bir karşılık bence. İktisadın konusu, kişilerin, toplulukların, ülkelerin geçimlerini sağlamak ya da ilerletmek için giriştikleri ilişkiler değilse nedir? Karşılığın uygunluğu, türeme gücünden de belli: geçimbilim, geçimdüzeni, geçimölçüm (ekonometri), vb.

1950-53 arasında yaşanan olağanüstü gönenç artışı, esas olarak tarıma dayalı olmuş ve bitmiştir. Bundan sonra artık, geçimsel alanda hep bunalım vardır. Tarımdaki atılım, karayolları yapımına hız verilmesiyle birlikte, köyün pazar geçimdüzenine katılmasına yardım etmiş, kapitalistleşmeyi ve gönenci artırmıştır. Ancak bunun önemli bedelleri de olmuştur. Bir kere, büyük toprak sahipleri görece daha hızlı varsıllaştıkları için köydeki gelir dağılımı daha da bozulmuştur. İkincisi, koruyucu önlemler düşünülmeden gerçekleştirilen hızlı makineleşme, toprak aşınmasını (erozyonu) Türkiye'nin geleceğini karartan en önemli sorunlardan biri durumuna getirmiştir. Üçüncüsü, doğru dürüst bir denetim kurulmadan yürütülen ihaleler, devlet sırtından palazlanan, açıkğöz ve sorumsuz bir üstenci (müteahhit) sınıfı yaratmıştır. Dördüncüsü, dış yardımla, hesapsız dış borçlanmayla beslenen tarım atılımı, ülkenin dışa bağımlılığını ve süregelen duruma gelen borçluluğunu artıran bir etmene dönüşmüştür. Tasarsızlık (plansızlık), azgelişmişliğin kanımca tanımlayıcı özelliği olan savurganlığı alabildiğine beslemiştir.⁵

Bu durumda, evdeki hesapsızlığın çarşıyla uyuşması olanaksızdı. DP, önce çarşığı başboş bırakmış, açıklar, kıtlık ve fiyat artışları baş edilmez duruma gelmeye başlayınca da, bu sefer Milli Korunma Kanunu'nu uygulamaya sokarak, çarşının solüğünü kesmiştir. Bütün bu yalpalamalar kaçınılmaz olarak yakınlara yol açınca da, DP, demokrasi söylemini gitgide unutmuş, tek parti döneminin alışkanlıklarına dönmüştür. Bu bakımdan, 50-54 arası, Demokrat Parti'nin demokrasiye ihanetleri bakımından, ibret verici bir dönemdir. 1950 erkinin (iktidarının) demokrasi doğrultusunda attığı tek ciddi adım, ilk aylarda çıkardığı görece liberal basın yasasıdır. Hepsi o kadar. Daha 1951'de, basına karşı sonuna dek silah olarak kullanılan ünlü resmi ilanlar kararnamesi çıkarılmıştır. Birkaç yıl içinde bu basın yasası da iyice baskıcı bir yönde değiştirilmiş, gazetecilere karşı baskılar ise, bundan çok önce başlamıştır.⁶ Bu dönemde, ana muhalefet partisinin (CHP'nin) bütün mallarına, sorgusuz sualsiz el konmuş; ikinci muhalefet partisi (Millet Partisi-MP) ise, genel seçime birkaç ay kala kapattırılmıştır. Sola karşı baskı, bir "beyaz yıldırı" (terör) boyutuna erişmiştir. Ocak 1951'de, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı komünist toplamalarından biri gerçekleştirilmiş; bundan sonra da meclise, "Demokrasiye Koruma Kanun Tasarısı" adı altında, TCK'nin ünlü 141 ve 142. maddelerini daha da ağırlaştırılan bir yasa tasarısı sunulmuş ve yasalasma sağlanmıştır.⁷ Eleştiriye dayanamama, DP örgütünün bile baskı altına alınmasına yol açmış, iç muhalefetten çekinildiği için, 1953 yılında yapılması gereken büyük kongreden vazgeçilmiştir.

⁵ Menderes, 21 Nisan 1954'te, Trabzon'da yaptığı bir konuşmada, İnönü'ye çatarak şöyle diyor: "Bir de sanayi bahsinde onların dediklerine bakınız: Sanayi kurmak mutlaka bir plan işi imiş... Sanayi için lazım olan sermayenin bulunmasını ancak esaslı bir program, bir plan kolaylaştırmış... Görüyorsunuz: Hâlâ totaliter iktisadiyattan, totaliter memleketlerdeki beş yıllık planlardan bahsetmektedirler. Acaba Avrupa sanayii, büyük Amerikan ekonomisi de beş senelik planlarla mı kuruldu?" Eroğul, 2003: 148.

⁶ Örneğin, daha Nisan 1952'de, muhalefete ve basına gözdağı vermek amacıyla, yaşlı gazeteci ve milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın dokunulmazlığı, yazdığı bir yazı bahane edilerek, kaldırılabilmiştir. Eroğul, 2003: 124.

⁷ Kimi Demokrat milletvekilleri ölçüyü öylesine kaçırmışlardır ki, komünistlere ölüm cezası verilmesini isteyenler bile olmuştur. Eroğul, 2003: 106.

DP'nin, büyük toprak sahiplerine ve ticaret burjuvazisine dayanan bir parti olduğunu daha önce belirtmiştim. 50-54 döneminde bu partinin güttüğü siyasetler bu tanıyı (teşhisi) tümüyle doğrulamıştır. Tarım atılımı herkese yaramakla birlikte, mülkiyet yapısına dokunulmadığı için, varsıl çiftçiye daha çok yararmıştır.

DP, o günlerin Türkiye'sinin en büyük gereksinimi olan toprak reformundan sürekli olarak kaçmıştır. Buna karşılık, köylüyü bilinçlendirme yönünde Cumhuriyet tarihinin en büyük girişimi olan Köy Enstitülerini tasfiye sürecini tamamlamıştır. Bilindiği gibi yozlaştırma süreci 1946'da, CHP zamanında başlamıştı. DP, buna son noktayı koydu, enstitülerin varlığıyla birlikte adını da ortadan kaldırdı. Yine bu aydınlanma düşmanlığı çerçevesi içinde, daha Haziran 1950'de, Arapça ezan yasası kaldırıldı. Demokrat Parti, Atatürk'ün dil devriminin en büyük savunucusu olan Türk Dil Kurumu'na cephe aldı.⁸ Dahası, bu alandaki en gerici adımı atarak, 1952'de, daha önce Türkçeleştirilmiş olan anayasa dilini eski dile döndürdü.⁹ DP, sermayeye hizmet etmek için ise, elinden gelen her çabayı gösterdi. Muhalefetleyen kesin söz vermiş olmasına karşın, grev hakkını tanımaya asla yanaşmadı. İşçilerin sınıfsal örgütlenmesini engellemek için elinden geleni yaptı. Özel sermayeyi desteklemek için Ağustos 1950'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kuruldu. 1951 ile 1954'te, yabancı sermayeyi teşvik yasaları çıkarıldı. En önemlisi, 1954'te, büyük petrol şirketlerinin isteğine uygun bir petrol yasası çıkarıldı.

DP'nin sınıfsal niteliği, belki de en çok dış siyaset alanında ortaya çıktı. Asalak yerli burjuvazinin emperyalizm uyduculuğuna, bundan daha katıksız bir örnek bulmak güçtür. "Amerika ile sıkı dostluk ilişkilerimiz dış politikamızın esas unsurunu oluşturmaktadır." Menderes'in bu sözleri,¹⁰ DP dış siyasetinin en özlü anlatımıdır. 1950-54 arasında, DP iktidarı Kore'ye asker göndermiş, Türkiye'yi Atlantik ve Balkan Paktlarına sokmuş, Ortadoğu'da emperyalist bir askeri blokun temellerini atmış, ulusal kurtuluş savaşlarına cephe almış, kısacası, Soğuk Savaş cephesinde gözü kara bir akıncı birlik gibi davranmıştır. Bunun, Atatürk bağımsızlığının tam zıddı bir siyaset olduğu kuşkusuzdur. Menderes için bağımsızlık diye bir şık zaten yoktur. Ya ABD'nin, ya da SSCB'nin uydusu olunacaktır.¹¹

Bütün bu işlerin düşüngüsel örtüsü ise demokrasi ve antikomünizmdir. Demokrasi, kısaca, ABD yandaşlığı demektir. Demokrasinin içeriği üzerine hiç kafa yorulmamaktadır. Denklem yalındır (basittir): Demokrasi, komünizm düşmanlığı ile özdeşdir.

Böyle olunca, başta sermayenin en büyük kalesi Amerika olmak üzere, sermayenin çıkarlarına hizmet etmek demokrasi olmaktadır.

⁸ DP'li bakan Tevfik İleri'nin Kuruma karşı tutumu için Ağâh Sırrı LEVEND (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri* (3. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 463.)

⁹ Dil devrimine bu büyük ihanetin ayrıntıları için Cem EROĞUL (1994), "Anayasa ve Tüze Dilinin Türkçeleştirilmesi" (*Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49/3-4: 119-48.)

¹⁰ Metin TOKER (1990), *DP'nin Altın Yılları 1950-1954 (Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973 dizisi içinde, Ankara, Bilgi Yayınevi: 88.)*

¹¹ Menderes bu görüşü çok açık bir biçimde ortaya koymuştur: "Milli veya müstakil adı ile vasıflandırılmak istenen siyaset, ... demokrasi alemi ile işbirliğinden uzaklaşmak demektir. Bu takdirde ise, memleketimizin kısa bir zaman içinde demir perdenin ortasında kalması mukadderdir." Eroğul, 2003: 93.

Bu çıkarları tehdit eden herşey de komünizmdir. Komünizmin böyle katıksız kötülük olarak tanımlanması, Cumhuriyet'in geleneksel dengelerinin bile sarsılmasına yol açmıştır. Bilindiği gibi, Atatürk'ten beri devlet, kendini iki büyük tehlike karşısında görür: şeriatçılık ile komünizm. Menderes'le birlikte, artık irtica, hem yalnız irtica değil ırkçılık da, komünizmin marifeti sayılmaya başlanıyor. Kısacası, tehlike sayısı bire iniyor ve bütün kötülükler komünizme indirgeniyor. Birinci Menderes Hükümeti'nin izlencesinden alınan şu tümce, buna tanıktır: "İrtica ve ırkçılık gibi ayırıcı cereyanları vasıta olarak kullanan ... aşırı solcu hareketlere karşı gereken bütün kanuni tedbirleri almakta asla tereddüt etmeyeceğiz."¹²

TMMOB'un içinde doğduğu siyasal eğilimleri ve düşüngüsel ortamı böylece özetledikten sonra, bunları biraz daha canlı kılabilmek için, kuruluş günlerindeki somut olayları saptamaya çalıştım. Bu amaçla, kuruluş yasasının kabul edildiği Ocak 1954'ün *Tutanak Dergisi* ile *Cumhuriyet* gazetesini taradım. Ayrıca, bundan elli yıl önce ilk genel kurulun toplandığı 1954 Ekim ayının da *Cumhuriyet* gazetesini taradım. Derlediğim bulgular şöyle:

Tutanak Dergisi'nde,¹³ iki ilginç gensoru ile iki ilginç yasa var. Gensorunun biri başbakana yönelik. Özetle, 22 Eylül 1952'de liberasyon yoluyla dışarıya (ithalata) son verildiğinden beri on dört ay geçti. Hâlâ keşmekeş sürüyor. Ne yapmayı düşünüyorsunuz, diyor. İkinci gensoru ise dışişleri bakanına yönelik. Yine özetle, büyükelçimiz Mısır'dan çıkarıldı. Üstelik "siyasi imtiyaz ve muafiyetleri kaldırılmak suretiyle" ülkeyi 24 saat içinde terk etmesi istendi. Bakanlığımızın tutumu ne? Aynı dergide, iki ilginç yasa da var. Biri, 18 Ocak 1954'te kabul edilen, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu. Yasanın 10. maddesi şöyle diyor: "Yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı sahalarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de aynı şartlar dahilinde istifade ederler." Öteki ise, 27 Ocak 1954'te, TMMOB'la aynı gün doğan, 6234 sayılı Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun. Bu yasaya ilişkin esas ilginç tartışma iki gün önce.¹⁴ Konu, yasanın birinci maddesi. Milli Eğitim Bakanı Rıfıkı Salim Burçak, özetle, Bütçe Komisyonu'nun kaleme aldığı metinden, Enstitülerin yalnızca adının değiştirildiği izlenimi doğabilir. Oysa biz bunları bütünüyle ortadan kaldırıp var olan ilk öğretmen okullarının durumuna getirmek istiyoruz, diyor. Bunun üzerine bir önerge veriyor. Kabul edilen bu önergeye göre, madde şöyle yasalıyor: "Köy Enstitüleri ile ilk öğretmen okulları 'ilk öğretmen okulları' adı altında birleştirilmiştir."

Ocak 1954 *Cumhuriyet* gazetesinden derlediğim haberler şunlar: (Baştaki sayı, yayım gününü gösteriyor.) 1: İktisadi durumu incelemek için Türkiye'ye gelen dünyanın meşhur iktisatçılarından Amerikalı Max Weston Thornburg, 'fiyatlar bir müddet yükselecek fakat artan istihsal, fiyatları normal seviyeye indirecektir' dedi. Bu bay, "ABD 60-70 sene içinde nasıl dünyanın en kudretli devleti haline gelmiştir?" sorusuna ise, "Amerikanın kalkınmasında yabancı sermayenin rolü büyüktür" diye başlayan bir yanıt vermiş.

2: Rus edebiyatı ve musikisi ilerlemiyor. + Peykler için buhranlı yıl başlıyor.

¹² Eroğul, 2003: 99.

¹³ TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, Toplantı: 4, Cilt: 27.

¹⁴ 25 Ocak 1954 (B: 33, O.1), C.27: 340.

Ziraat mahsulleri buhranının daha da genişlemesi ihtimalleri mevcuttur. + Amerikanın hidrojen bombası tecrübeleri. (Ayrıca, aşağı yukarı üç hafta süren ve okura dehşet saçan “Demir Perde Dışında Kızıl Cinayetler” yazı dizisinin altıncı bölümü de bu sayıda.) 3: Sovyet Rusya petrol dampingi yapıyor. (Finlandiya ile İzlanda’ya ucuz petrol satmışlar.) 5: Dün 12 taşıt kazası oldu. 17 kişi yaralandı. 7: Milli takımımız dün İspanya’ya 4-1 yenildi. 15: Türkistan’da Rus baskısı artıyor. 16: Kıbrıstaki kızıl papazın entrikaları (Makarios). 18: Bayar bu sabah törenle Amerikaya uğurlanıyor. 20: Reha Oğuz Türkkân’dan dört sütunluk bir yazı: “Türk Olmayanlar Bile Amerika’da Artık ‘Türkün’ diye Dolayıyorlar” 21: Pozantıda dün iki tren çarpıştı. 18 kişi öldü. 40 vagon parçalandı. + İlk atom denizaltısı indiriliyor (Nautilus). 27: Celal Bayar dün akşam New York’a vasil oldu. Washington bölgesinde 27 Ocak günü ‘Bayar Günü’ olarak ilan edildi. (Demek ki, TMMOB yasası Bayar Günü’nde kabul edilmiş.) 28: Ankarada hararet dün -30’a düştü. + Mahkeme Millet Partisinin kapatılmasına karar verdi. 29: Eisenhower’ın Türkiye’ye dair hitabesi: “Dünyanın en çetin müdafilerinden biri olan Türk Milletini selamlıyoruz.” 30: Bayarın Amerikan Kongresine Hitabesi. Bayar, sulh davasında Amerikan Milletinin asil hareketini övdü, Türkiye’nin gördüğü yardımlardan dolayı teşekkürlerini bildirdi. Nutkun Amerikadaki Akisleri: ‘Tam Manasile Mükemmel ve Tesirli’.

Genel kurulun yapıldığı 1954 Ekim ayında Cumhuriyet gazetesinden derlediklerim ise şunlar: 1: Türkiye’nin Kıbrıs için Yunanistana Bir İhtarı. 2: Adnan Menderes bugün Almanya’ya gidiyor. (Yardım ve yeni ticaret olanakları arıyor.) + Fransada yakalanan casuslar. (Milli Savunma Bakanlığının iki ileri gelen memuru Rus ajanı imiş.) 4: Kızıl Çin Formozayı istilaya hazırlanıyor. + Peyklerde şiddetli bir yiyecek kıtlığı var. 8: Dün 184 Komünist hüküm giydiler. “Karardan sonra, Komünist taslakları, zabıta kordonu içinden geçerek cezaevine sevk edilirlirken ilk dakikalardaki zoraki neşelerinden çok fazla kaybetmişlerdi.” (Ruhi Su, Şükran Kurdakul, bunların arasında.) 9: NATO Başkomutan Muavini Feld Mareşal Montgomery, sıcak harbin çok yaklaştığını, iki tarafın da atom silahlarını kullanacaklarını açıkladı. 15: Irak Başvekili Nuri Said Paşa dün Yassıda deniz tesislerini gezdi. 16: Endonezyada kızıl tehlike büyüyor. 18: Irak pek yakında Türkiye-Pakistan paktına katılacak. + Yugoslavya ile milli maçta 5-1 yenildik. 19: Mahsulün yüzde sekseninden fazlası hâlâ elinde olduğu halde köylü Ofisten tohumluk istiyor. + İstanbul Ticaret Odasına göre, bir yılda hayat pahalılığı %10,28 arttı. 20: Paramızın kıymetini korumak için alınan yeni tedbirler. Hariçte yerleşmiş Türk ve Yabancıların memleketimizdeki 500 liradan fazla her türlü gelir, kıymet, para ve alacakları bloke edildi. 21: Dünya Bankası Genel Sekreteri Şehrimizde. Morton Mendels, Türkiye ekonomik istikbali çok parlak bir memlekettir, dedi. 22: İhtikâra karşı kanun teklifi. 5 seneye kadar hapis, bütün menkul ve gayrimenkullerin müsaderesi isteniyor. 23: Bir doktorumuz nezlenin “kat’i ilacını” buldu. 24: Almanya dün tam istiklale kavuştu. NATO’nun on beşinci üyesi oldu. 25: Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Genel Başkanı, Türkiye’de 4841 mühendis ve mimar bulunduğunu, buhran olmadığını, ancak yardımcı teknik elemanın eksik olduğunu söyledi. 26: Reha Oğuz Türkkân’ın iki sütunluk yazısı: “Rusya ile Barış İçinde Neden Yaşanamaz?” + Memlekette 2,9 ton beyaz peynir var. Ama bu stok piyasaya çıkmıyor. (Fiyatın artmasını bekliyorlar.) 27: Ankara civarında dün geceki feci kaza. Bir lokomotif bir otobüsü parçaladı. 34 kişi ölüm halinde. + Haliç iki sene sonra tamamen dolacak. + İzmirde ihtikâr yapan 50 firma Savcılığa verildi. 30: Rus radyosu dün ilk defa bizi methetti. Ekim’deki haberlere ilişkin iki haber daha. 2 Kasım: Meclis Bayarın nutku ile açıldı. (Bayar iktisadi durum gayet iyi, diyor.) Harici siyaset kısmında, birkaç gün önce sulh taarruzunda bulunan komşumuzdan hiç bahis yok. 3 Kasım:

Beyaz peynir narhı artırılmadı. 290 kuruştan fazla fiyat isteyenlere Milli Korunma Kanunu tatbik edilecek. Belediye buzhanedeki peynirlere el koyacak.

Görüldüğü gibi, yalnızca iki aylık gazeteden derlenen haberler, Demokrat Partinin yürüttüğü siyasetleri ve ülkede egemen kılınmaya çalışılan düşüngüsel ortamı çok güzel yansıtıyor.

Son olarak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra CHP ile DP'nin birlikte oluşturdukları derin süreçlerin bugüne nasıl yansıdığına dikkatinizi çekmek istiyorum. Bence Türk toplumunu belirleyen en temel süreç şudur: Devlet, ta İttihat ve Terakki'den başlayarak, ulusal bir burjuvazi yaratmaya çalışmıştır. Özellikle Atatürk'ün düşü, tıpkı gelişmiş ülke burjuvazileri gibi, toplumu geliştirip çağcillaştırarak (modernleştirerek) bir Türk burjuvazisi yaratmaktı. Ancak II. Dünya Savaşı'nın sonunda, ortaya asalak, fırsatçı ve yabancı hayranı bir sınıf çıktı. Bu sınıf için, olabilecek tek siyaset emperyalizmin kuyruğuna takılmaktı. Özal zamanında bu süreç doruğa ulaştı. Ulusçuluk, ılımlı İslam ve komünizm düşmanlığı, bu yönelişin düşüngüsel kılıfı oldu. Buna da resmi biçimini 12 Eylül verdi: 'Türk-İslam sentezi.' Komünizm düşmanlığı, 1980'li yılların sonuna dek iş gören çok etkili bir araç olarak kaldı. Ülkede ne zaman bir yenileşme, gerçek anlamda demokratikleşme, çağcillaşma girişimi olsa, hemen komünist damgası vurularak boğuldu.¹⁵ Sonuçta ortaya, devletten bağımsız bir çabayla kendini örgütleyip geleceğini bilinçli olarak ele almaya eli ermeyen (aciz) bir toplum çıktı. (Bir türlü, güçlü bir "sivil toplum" kurulamadı. Sözcüğe bir Türkçe karşılık bile uyduramıyoruz!)

Eskiden toplum "demokrasi" diye kandırılıyordu.¹⁶ Şimdi ise Avrupa Birliği diye uyutuluyor. İşin özü şu ki, altmış yıldır, değirmeni taşıma suyla döndürmeye çalışıyoruz. Oysa tek kurtuluş yolu, emekçi sınıfların bilinçli ve örgütlü bir çaba içine girmeleridir. Bu sınıflar, toplumun çok büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır: Kol ve kafa işçileri, sendikalar, yoksul köylü yığınları, bunların örgütleri, başta öğretmenler ve sağınlar (hekimler) olmak üzere memurlar, emeğiyle geçinen ya da emekten yana mühendisler, mimarlar, savunmanlar ve bunların örgütleri, esas olarak emeğiyle geçinen küçük esnaf, sermayedarlar tarafından ezilen küçük işletmeler, kendini emekçilerle özdeşleştiren gerçek aydınlar. Küreselleşen dünyada egemen sınıfların ulusla bağları artık iyice gevşemiştir. Demokrasi olsun, AB olsun, ya da sosyalizm olsun, önemli olan bu erekerin, artık ulusla özdeşleşmiş olan emekçi toplumun bilinçli yeğlemi (tercihi) durumuna gelmesidir. İşte ancak böyle olursa, Türkiye, bağımsız istenciyle (iradesiyle) bir yere varabilir. Yoksa, sürüklene sürüklene dağılıp tükenmek kaçınılmaz olacaktır.

Beni dinlediğiniz için teşekkür eder, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin 50. Kuruluş yıldönümünü candan kutlarım.

¹⁵ Komünizm düşmanlığının ne denli ürktücü bir silah olabileceği özellikle Kore Savaşı günlerinde görüldü. Ülkeyi bu badireden korumaya çalışan gerçek yurtseverler inanılmaz bir baskı altında tutuldular. Altında yalnızca DP'lilerin değil, CHP ile MP temsilcilerinin de imzasının bulunduğu İ.Ü. Talebe Birliği'nin 'Başbakana arz'ında yer alan şu tümceler, o günlerin dehşetini çok güzel yansıtıyor: "Mukaddesatımızla alay edercesine kuduran vatansızların faaliyet ve neşriyatı sabir ve tahammülümüzü aşmıştır. Türkiye'de vatansızların kökünü kazıyacağımıza dair sözünüzü tatbik etmenizi sabırsızlıkla bekliyoruz." Toker, 1990: 95-6.

¹⁶ Nadir Nadi'nin 12 Ocak 1947'de Cumhuriyet'te çıkan başmakalesinde, sözcüklerin büyüsü çok güzel anlatıyor: "Son zamanlarda yeni bir hayalin arkasına takılmış bir halimiz var. Yurdumuzu peri masallarında örneğini gördüğümüz serin gölgelerinde bülbüller şakiyan bir gülistan yapmak hülyasına kapılmış gibiyiz. Demokrasi, sanki cennetin tılsımlı anahtarıdır. Birkaç basit kelimeyi kanunlarımızdan çıkarıp üç dört yeni kaideye boyun eğiverdik mi, tıpkı yıllarca diyar diyar aradığı sevgilisine kavuşan bir eski zaman aşığı gibi, susuzluğu ile yanıp tutuştuğumuz saadet şerbetini bir anda kurumuş, çatlak dudaklarımıza değdireceğimize inanıyoruz." Eroğul, 2003: 89. Demokrasi yerine Avrupa Birliği desek, bugüne ne kadar uyacak değil mi?